

Toereikendheid personele bekostiging (motie-Lambrechts en Hamer)

Deze notitie is een reactie op het verzoek van uw Kamer om met een goed onderbouwde berekening aan te tonen dat het huidige niveau van bekostiging de scholen in het voortgezet onderwijs financieel in staat stelt de wettelijk voorgeschreven onderwijstijd daadwerkelijk te realiseren met voldoende bevoegde en bekwame docenten, en hierbij eveneens voldoende tijd te hebben voor andere taken, zoals deskundigheidsbevordering en oudercontacten.

Over de gehele periode van het voortgezet onderwijs moet er op basis van de wettelijke voorschriften over onderwijstijd per dag gemiddeld 5 à 5,5 uur onderwijstijd geprogrammeerd worden. Dat is geen onredelijke eis en de berekeningen tonen ook aan dat dit met de huidige bekostiging mogelijk is. Bij de programmering en realisatie van onderwijstijd in de zin van de wet hoeft niet uitsluitend uitgegaan te worden van 'traditionele' lessen van 50 minuten. De (verbrede) definitie van onderwijstijd stelt scholen in staat om – in plaats daarvan, daarnaast of in een mengvorm – ook andere onderwijsactiviteiten aan te bieden, die eveneens voldoen aan de criteria voor onderwijstijd. Scholen worden zo in staat gesteld en uitgedaagd die onderwijsvormen te kiezen die het best passen bij hun mogelijkheden, ambities, situatie en voorkeuren, om zo hun leerlingen optimaal te bedienen.

1. Achtergrond

Bij de behandeling van het wetsvoorstel Onderbouw VO werd een motie van de leden Lambrechts en Hamer (Kamerstukken 2005 – 2006, 30 323 nr. 28) aanvaard, met de volgende dictie:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat de overheid gehouden is scholen zodanig te bekostigen dat zij het wettelijk voorgeschreven aantal lessen ook daadwerkelijk aan kunnen bieden en tegelijkertijd in voldoende mate kunnen investeren in de gewenste scholing en ontwikkeling van leerkrachten;

verzoekt de regering een goed onderbouwde berekening aan de Kamer aan te bieden waaruit blijkt dat het huidige niveau van bekostiging de scholen in het voortgezet onderwijs financieel in staat stelt;

- het wettelijk voorgeschreven aantal lessen ook daadwerkelijk aan te bieden;
- voldoende bekwame en bevoegde docenten aan te stellen;
- tegelijkertijd de noodzakelijke ruimte vrij te maken voor de scholing en ontwikkeling van leerkrachten;
- contacten met ouders over het leerproces en de vorderingen van hun kind te onderhouden,

en gaat over tot de orde van de dag.

Ik heb toegezegd de motie te zullen uitvoeren en deze notitie is daarvan het resultaat. De berekeningen en de toelichting daarop nemen het grootste deel van deze notitie in beslag. Daarbij is uitgegaan van een aantal aannames, die hierna toegelicht zullen worden.

De opbouw van de notitie is als volgt. In paragraaf 2 wordt beschreven welke wettelijke voorschriften er zijn ten aanzien van de onderwijstijd, welke inzet van onderwijspersoneel de normatieve bekostiging mogelijk maakt en hoe in de praktijk van het taakbeleid de beschikbare arbeidstijd rechtstreeks ten goede komt aan onderwijstijd in de zin van de wet. Paragraaf 3 geeft een aantal tabellen met berekeningen. In paragraaf 4 worden conclusies getrokken.

De hoofdconclusie is dat de bekostiging inderdaad toereikend is om de wettelijk voorgeschreven onderwijstijd te realiseren met voldoende bevoegde en bekwame docenten, en daarbij voldoende tijd beschikbaar te houden voor andere belangrijke taken (zoals oudercontacten en deskundigheidsbevordering), dat scholen hiervoor wel zelf keuzes moeten maken, en dat scholen, uiteraard onder de voorwaarde van instemming door de Medezeggenschapsraad, deze keuzes onder de huidige wet- en regelgeving en cao, daadwerkelijk kunnen maken.

2. Eisen, mogelijkheden en veronderstellingen

Om de vraag te beantwoorden in hoeverre scholen in staat gesteld worden de wettelijk voorgeschreven onderwijstijd te realiseren, wordt hierna eerst uiteengezet hoeveel onderwijstijd gerealiseerd moet worden, en vervolgens hoeveel onderwijstijd scholen gegeven de huidige bekostiging kunnen realiseren. Door dit tegen elkaar af te zetten, kunnen conclusies getrokken worden.

2.1. Wettelijke voorschriften ten aanzien van de onderwijstijd

Het wettelijke verplichte minimumaantal uren onderwijstijd dat leerlingen in een jaar moeten ontvangen is één van de meest bepalende factoren bij de berekening van het totale aantal uren onderwijs dat een school moet verzorgen. Hier is uitgegaan van de situatie sinds de inwerkingtreding van de Regeling Onderbouw VO (Staatsblad 2006, nr. 281). De wettelijke voorschriften voor onderwijstijd zijn gedifferentieerd. Onderstaande tabel geeft voor de verschillende onderwijsfasen en schoolsoorten een overzicht van de wettelijke minimumnormen voor onderwijstijd in klokuren.

Tabel 1. Wettelijke voorschriften onderwijstijd

Schoolfase ¹	Minimumnorm onderwijstijd in klokuren
Onderbouw VO (leerjaar 1 en 2 vmbo, havo en vwo)	1040
Derde leerjaar havo / vwo	1040
Bovenbouw vmbo (leerjaar 3)	1000
Bovenbouw havo (leerjaar 4)	1000
Bovenbouw vwo (leerjaar 4 en 5)	1000
Examenjaar vmbo (leerjaar 4)	700
Examenjaar havo (leerjaar 5)	700
Examenjaar vwo (leerjaar 6)	700

De wettelijke voorschriften ten aanzien van onderwijstijd betreffen minimumnormen in klokuren *per jaar*. Er zijn geen wettelijke voorschriften voor het aantal uren dat per week geprogrammeerd moet worden. Het minimale aantal dagen of weken per jaar waarop een school een onderwijsprogramma moet aanbieden is evenmin rechtstreeks voorgeschreven. Aangezien het Inrichtingsbesluit (artikel 16) het aantal dagen waarop een school geen onderwijs hoeft te programmeren maximeert op 68 (60

¹ Het Praktijkonderwijs is in deze notitie buiten de berekeningen gehouden.

vakantiedagen plus acht landelijke feestdagen), zijn er per jaar tenminste 38,5 weken beschikbaar om het op jaarbasis voorgeschreven aantal uren te realiseren. Voor de onderbouw is de minimale onderwijstijd 1040 klokuren per jaar. Voor de berekening doet het feitelijke aantal lesuren per week of de omvang van een lesuur in minuten niet ter zake, aangezien de jaarnormen voor onderwijstijd worden afgezet tegen het aantal docentenuren dat op jaarbasis hiervoor beschikbaar is. Rekening houdend met voorschriften voor de verschillende schooljaren die zijn gewogen op basis van de leerlingenaantallen in de verschillende schooljaren, is in deze notitie gerekend met een gemiddelde van 967 klokuren per leerling per jaar over zijn hele schoolloopbaan.

Met de inwerkingtreding van de Regeling Onderbouw VO is ook de definitie van 'onderwijstijd' geharmoniseerd voor het gehele voortgezet onderwijs. De nieuwe definitie van onderwijstijd breidt de mogelijkheden voor maatwerk uit, door een bredere invulling mogelijk te maken dan alleen 'traditioneel lesgeven'. Alle onderwijsactiviteiten kunnen worden meegerekend die voldoen aan de volgende criteria²:

- het moet gaan om begeleid onderwijs, dat wil zeggen dat de leerlingen afdwingbaar aanspraak kunnen maken op begeleiding;
- het onderwijs moet deel uitmaken van het door de school geplande en voor alle leerlingen van een bepaalde stroom verplichte onderwijsprogramma;
- het onderwijs moet onder de verantwoordelijkheid van een leraar worden verzorgd die op grond van de wet met die werkzaamheden mag worden belast.

Er is geen limitatieve lijst te geven van onderwijsactiviteiten die vallen onder deze definitie. Het is bij uitstek een zaak van het team, van de school, om aannemelijk te maken dat een bepaalde onderwijsactiviteit daadwerkelijk voldoet aan deze criteria. De 'bewijslast' ligt bij de school. Deze benadering, dat scholen zich zowel rekenschap moeten geven van de kwantiteit (het aantal uren onderwijs) als van de kwaliteit (hoe worden die uren ingevuld), past bij uitstek in de filosofie, dat scholen meer zeggenschap en dus meer verantwoordelijkheid hebben over hun eigen onderwijs. Dit is niet nieuw: ook nu al doen scholen dit in onder meer de schoolgids.

2.2. Normatieve bekostiging³

Het aantal uren onderwijstijd dat een school kan verzorgen aan een bepaald aantal leerlingen is afhankelijk van een aantal factoren. De belangrijkste zijn:

- het aantal docenten dat beschikbaar is,
- het gemiddeld aantal uren onderwijstijd dat per docent verzorgd wordt, en
- het gemiddeld aantal leerlingen per klas (de gemiddelde groepsgrootte).

Er is een verband tussen het aantal docenten dat een school in dienst kan nemen en het aantal leerlingen van een school. De berekeningen in deze notitie gaan uit van de normatieve bekostiging. Een school hoeft die keus niet te maken, maar kan er ook bijvoorbeeld voor kiezen een deel van de bekostiging voor directieformatie om te zetten in docentformatie of juist andersom.

² Zie ook de Beleidsreactie op de onderzoeken van de inspectie naar de naleving van de 850 urennorm in het middelbaar beroepsonderwijs en de urennormen in het voortgezet onderwijs (Kamerstukken 2005-2006, 27 451, nr. 60).

³ Het VBO binnen een AOC wordt bekostigd via het UWEB. De prijs per leerling die het UWEB gebruikt is echter grotendeels afgestemd op de VO systematiek, waardoor de verschillen gering zijn, en de conclusies niet afwijken.

De leraar/leerling-ratio is afhankelijk van het soort school. Hier zijn twee hoofdvarianten te onderscheiden. De ratio 1:17,14 geldt voor alle schoolsoorten met vmbo basisberoepsgerichte leerweg, kaderberoepsgerichte leerweg en/of gemengde leerweg (in het vervolg kortheidshalve vbo genoemd):

- categoriale vbo's
- scholengemeenschappen vmbo-tl/vbo
- brede scholengemeenschappen (vwo)/havo/vmbo-tl/vbo

De ratio 1:20,00 geldt voor alle schoolsoorten zonder vbo:

- categoriale vmbo's-tl, athenea, gymnasia en havo's
- scholengemeenschappen vwo/havo en (vwo)/havo/vmbo-tl

Voor lwoo-leerlingen geldt een ratio van 1:8,87, gunstiger dus dan voor andere leerlingen. Achtergrond hiervan is dat verwacht wordt dat deze leerlingen meer aandacht behoeven. In deze notitie is er vanuit gegaan dat scholen de gunstiger ratio doorvertalen in gemiddeld kleinere klassen zonder dat dit invloed heeft op het gegeven aantal uren onderwijstijd.

Behalve de bekostiging gerelateerd aan het aantal leerlingen ontvangt een school ook bekostiging voor een aantal docenten, onafhankelijk van het aantal leerlingen. Deze basisformatie verschilt per soort school en hangt af van de complexiteit van de organisatie: des te complexer, des te groter de basisformatie. De basisformatie varieert van 2,43 tot 5,36 fte. In deze notitie is als aanname gehanteerd dat een school gemiddeld 2 fte van de ontvangen basisformatie inzet voor lesgeven en de rest voor organisatorische taken.

De genoemde leerling/leraar-ratio's gelden sinds de vereenvoudiging van de bekostiging per 1 januari 2006. In deze ratio's is een aantal opslagen opgenomen waarmee al dan niet rekening moet worden gehouden bij het berekenen van het aantal docenten dat een school in dienst kan nemen. Het gaat om de volgende opslagen:

1. *seniorentoeslag*; deze opslag is bedoeld om afspraken rondom arbeidsparticipatie van oudere docenten te financieren. Om oudere docenten langer in dienst te houden, kunnen ze onder financieel gunstige voorwaarden korter werken. De seniorentoeslag stelt scholen in staat dit te financieren. Daarom is hiervoor gecorrigeerd in de berekeningen van het aantal uren onderwijstijd dat een school kan verzorgen.
2. *fictieopslag*; deze is deels bedoeld voor interne vervanging en daarom maar voor 50% meegenomen in de berekeningen.
3. *opslag ADV*; deze opslag stelt scholen in staat de afspraken over arbeidsduurverkorting na te komen. Dat doen scholen door extra docenten in dienst te nemen. Daarom is deze opslag voor 100% meegenomen in de berekeningen.
4. *opslag voor het schoolbudget*; deze opslag varieert tussen de (afgerond) 9,0 en 10,5%. Belangrijke elementen in deze opslag zijn het voormalige schoolprofielbudget en verwerking van de CAO-afspraken naar aanleiding van het rapport van de commissie Van Rijn. Doelen die daarbij zijn genoemd, zijn bijvoorbeeld ouderschapsverlof en het inhuren van meer onderwijsondersteunend personeel om de werkdruk van docenten te verminderen. Het gaat niet om geormerkte middelen. Scholen kunnen ervoor kiezen dit budget deels te gebruiken

voor het primaire proces, bijvoorbeeld om de gemiddelde klassengrootte te verkleinen en daarmee meer maatwerk voor leerlingen te kunnen bieden en de werkdruk van docenten te verminderen. In de berekeningen is ervan uitgegaan dat gemiddeld 50% van het schoolbudget hiervoor wordt ingezet.

5. *nascholing*: hier gaat het niet om een opslag, maar wel om een budget dat bij de vereenvoudiging is ingezakt in de nieuwe leerling/leraar-ratio's. Het budget is bedoeld voor nascholing en dus niet voor het geven van uren onderwijstijd. Daarom is hiervoor gecorrigeerd in de berekeningen van het aantal uren onderwijstijd dat een school kan verzorgen.

Het salaris van docenten is uiteraard ook relevant voor het aantal docenten dat een school in dienst kan nemen. De hiermee samenhangende factor in de bekostiging is de gemiddelde personeelslast. In deze notitie is het uitgangspunt dat het gemiddelde salaris van docenten van een school gelijk is aan de gemiddelde personeelslast in de bekostiging van die school.

De hierboven genoemde factoren leiden ertoe dat er geen één op één relatie is tussen de normatieve bekostiging en de feitelijke groeps grootte. De ratio's zijn een parameter bij het bepalen hoeveel fte's een school in totaal kan aanstellen. Het aandeel van het op basis van deze ratio's bepaalde aantal beschikbare fte's dat ingezet kan worden voor onderwijstijd in de zin van de wet hangt samen met de taakbesteding van leraren. Hier wordt in de volgende paragraaf op ingegaan.

2.3. Feitelijke taakbesteding van leraren

De werkgever is verantwoordelijk een taakbeleid te voeren dat gebaseerd is op de omvang van de normbetrekking (1659 arbeidsuren op jaarbasis) en dat gericht is op een evenwichtige spreiding van de aan de werknemer op te dragen werkzaamheden en werkdruk over het schooljaar (CAO-VO 2006 - 2007). Er is dus geen centrale norm voor les- of onderwijstijdgebonden uren, dat is een zaak tussen werknemer en werkgever. In het onderzoek *Taakbesteding en taakbelasting van leraren* hebben TNO Arbeid en BNA Groep (2001) onderzocht welk deel van de beschikbare tijd leraren gemiddeld aan een aantal verschillende taken besteden. Voor de berekeningen wordt ervan uitgegaan dat de huidige taakbesteding niet wezenlijk anders is dan in 2001. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het percentage van hun tijd dat leraren aan verschillende taken besteden. Dit is ook uitgedrukt in klokuren, uitgaande van een voltijds aanstelling van 1659 uur per jaar.

Tabel 2. Taakbesteding

Taken waaraan leraren hun tijd besteden ⁴	Percentage van de tijd	Uitgedrukt in uren per fte (1659 uur)
Lesgeven	39%	647
Leerlingbegeleiding	3%	50
Buitenlesactiviteiten	6%	100
Lesgebonden taken	24%	398
Organiserende en coördinerende taken	7%	116
Overleg binnen school	2%	33
Overleg buiten school	6%	100
Beheer- en toezichhoudende taken	3%	50
Deskundigheidsbevordering	6%	100
Overigen	4%	66

Zoals aangegeven vallen onder de nieuwe definitie van onderwijstijd meer activiteiten dan 'alleen' lesgeven. Een deel van de activiteiten die in bovenstaande tabel zijn opgenomen en die vallen onder andere taken dan 'lesgeven', zal ook aan de criteria voor wettelijke onderwijstijd voldoen. Het zal daarbij met name gaan om activiteiten in het kader van 'buitenlesactiviteiten' en 'leerlingbegeleiding'. Als vuistregel wordt er in deze notitie van uitgegaan dat er per fte 750 tot 800 klokuren besteed worden aan het verzorgen van onderwijstijd in de zin van de wet. Dit wordt hierna de gemiddelde beschikbare onderwijstaak genoemd. De overige tijd (circa 850 – 900 klokuren per jaar) wordt ingezet voor andere taken, waaronder lesgebonden taken, deskundigheidsbevordering en contacten met ouders over het leerproces en de vorderingen van hun kind.

3. Berekeningen

Hieronder wordt een aantal berekeningen gepresenteerd, gebaseerd op de in de vorige paragraaf uiteengezette veronderstellingen. Afhankelijk van de omvang van de school en de gemiddelde groepsomvang (aantal leerlingen per groep) is er een gemiddelde inzet per docent per jaar aan onderwijstijd nodig. Dit wordt hierna de gemiddeld benodigde onderwijstaak genoemd. De uitkomsten van de berekeningen laten tussen de twee hoofdvarianten (scholen met, en scholen zonder vbo-afdelingen) enige verschillen zien. Onderstaande tabellen geven voor beide hoofdvarianten een overzicht van de gemiddeld benodigde onderwijstaak per docent in klokuren per jaar voor scholen met een verschillende grootte en voor groepen of klassen van verschillende omvang.

⁴ Lesgeven = vakgericht lesgeven, groepsbegeleiding bij zelfstandig leren, toezicht in studiehuis-openleercentrum, individuele begeleiding van leerlingen buiten lessen (o.a. steunlessen).

Buitenlesactiviteiten = organiseren en deelnemen aan buitenlesactiviteiten (werkweken, sportdagen, open dagen, feesten, reizen enz.).

Leerlingbegeleiding = klassenleraar, klassenmentor, studiementor en gespecialiseerde begeleiding geven aan leerlingen (bijv. counseling bij studie- en beroepskeuze).

Lesgebonden taken = lesvoorbereiding, correctie en beoordeling huiswerk, opdrachten, examens enz., bijhouden van vorderingen van leerlingen, ontwikkelen en vervaardigen nieuw lesmateriaal, toezicht houden voor en na de les en tijdens pauzes.

Tabel 3. Gemiddeld benodigde onderwijstaak per docent in klokuren per jaar voor scholen met een omvang van 200, 500, 750, 1000, 1500 en 2000 leerlingen en een gemiddelde groeps grootte van 20 tot 30; leraar/leerling-ratio 1:17,14

Schoolgrootte	Gemiddelde groeps grootte						
	20	21	22	23	24	25	26
200	761	761	685	685	609	609	609
500	840	806	773	739	706	672	638
750	871	826	780	757	711	688	665
1000	870	836	783	748	731	696	661
1500	881	834	799	763	740	705	681
2000	886	842	807	771	736	709	682

Tabel 4. Gemiddeld benodigde onderwijstaak per docent in klokuren per jaar voor scholen met een omvang van 200, 500, 750, 1000, 1500 en 2000 leerlingen en een gemiddelde groeps grootte van 20 tot 30; leraar/leerling-ratio 1:20,00

Schoolgrootte	Gemiddelde groeps grootte						
	20	21	22	23	24	25	26
200	859	859	773	773	687	687	687
500	961	923	884	846	807	769	731
750	1001	948	895	869	816	790	764
1000	1001	961	901	861	841	801	761
1500	1015	961	920	880	853	812	785
2000	1022	971	930	889	848	818	787

4. Conclusies

Uit bovenstaande tabellen (tabel 3 en 4) kan een aantal conclusies worden getrokken. In de eerste plaats is het totaal aantal te verzorgen klokuren onderwijstijd kleiner bij een grotere gemiddelde groeps grootte. Daarnaast is het effect van de omvang van de school te zien. Een kleinere school kan meer profiteren van de vaste voet dan een grotere school. Daar staat tegenover dat een kleinere school vaak minder mogelijkheden heeft om leerlingen bij elkaar in één groep te zetten, dan een grotere school. Daardoor heeft een kleinere school vaker gemiddeld kleinere groepen en grotere verschillen tussen de grootte van de groepen. Vaak zijn er in de onderbouw wat grotere groepen en in de bovenbouw veel kleinere groepen.

Het meest opvallende verschil tussen beide tabellen is dat de gemiddeld benodigde onderwijstaak voor scholen met een ratio 1:20,00 fors hoger is bij dezelfde groeps grootte dan bij de scholen met een ratio 1:17,14. Hier is een relatie te leggen met CAO-afspraken in het VO. Het is duidelijk dat scholen hier het proces zo moeten organiseren dat de klassen relatief groot zijn, de lestaak van de docent relatief groot is of de salarissen relatief lager dan elders. Uitgangspunt is en blijft daarbij natuurlijk dat de school het aantal uren onderwijstijd verzorgt waartoe zij wettelijk verplicht is.

In de tabellen is gecursiveerd weergegeven waar, gegeven de huidige praktijk van het taakbeleid in scholen, op basis waarvan per fte 750 – 800 klokuren aan onderwijstijd in de zin van de wet besteed worden, de huidige bekostiging zonder meer toereikend is om het wettelijk voorgeschreven aantal uren onderwijstijd te realiseren. Uit de tabel kan geconcludeerd worden, dat bij de huidige praktijk van het taakbeleid in de scholen, het huidige niveau van bekostiging de scholen in het voortgezet onderwijs financieel in staat stelt het wettelijk voorgeschreven aantal uren onderwijstijd daadwerkelijk te realiseren als zij realistische keuzes maken met betrekking tot de groeps grootte. In onderstaande tabel wordt, voor een aantal verschillende schoolgrootten en voor beide hoofdvarianten, de minimale gemiddelde groeps grootte gegeven om met het huidige taakbeleid het wettelijk voorgeschreven aantal uren onderwijstijd te realiseren. Daarbij merk ik overigens op, dat onderwijsactiviteiten niet noodzakelijkerwijs groeps gewijs georganiseerd worden. Er zijn verschillende voorbeelden te noemen waarbij ‘groeps grootte’ in feite een minder relevante vraag is. Te denken valt aan de mogelijkheid voor excellente leerlingen om onder schooltijd colleges te volgen aan een universiteit, of het werken in open leercentra. ‘Groeps grootte’ is echter een goed bruibare parameter om te beredeneren welke mogelijkheden de bekostiging biedt.

Tabel 5. Minimale gemiddelde groeps grootte

Ratio 1:17,14 (met vbo)		Ratio 1:20,00 (zonder vbo)	
Schoolgrootte	Minimale gemiddelde groeps grootte	Schoolgrootte	Minimale gemiddelde groeps grootte
200	20	200	22
500	22	500	25
750	22	750	25
1000	22	1000	26
1500	22	1500	26
2000	23	2000	26

Kleine scholen met vbo-afdelingen kunnen kleinere groepen samenstellen dan grote scholen zonder vbo-afdelingen. Dat is inhoudelijk goed te beargumenteren. Scholen met vbo-afdelingen hebben immers doorgaans kleinere klassen vanuit de veronderstelling dat de leerlingen hier meer persoonlijke aandacht behoeven. Bovendien kunnen grotere scholen gemakkelijker grotere klassen samenstellen.

De gemiddelde groeps grootte die uit de berekeningen volgt is acceptabel. Aangezien scholen zelf de regie hebben op het te voeren taakbeleid, is het op schoolniveau mogelijk de klassen te verkleinen door een groter aandeel van de formatieomvang van 1659 uur in te zetten om onderwijstijd in de zin van de wet te realiseren. In de praktijk van het taakbeleid worden per fte circa 850 – 900 arbeidsuren besteed aan taken die niet direct aan onderwijstijd in de zin van de wet worden besteed⁵. Hier zou ruimte te vinden moeten zijn als een school een kleinere gemiddelde groeps grootte zou wensen, zonder dat andere taken, zoals deskundigheidsontwikkeling, lesgebonden taken en oudercontacten, ernstig in het gedrang hoeven te komen.

Teruggrijpend op de motie, concludeer ik dat het huidige niveau van bekostiging scholen inderdaad financieel in staat stelt de wettelijk voorgeschreven onderwijstijd te realiseren, voldoende bekwame en

⁵ Ik ben mij er zeer wel van bewust, dat zeker de lesgebonden taken, zoals voorbereiding, correctie, volgen van leerlingen etc., essentieel zijn om tot een goede invulling van de onderwijstijd in strikte zin te komen. Dit geldt ook in het examenjaar. De tijd die hieraan besteed wordt is echter niet direct toe te rekenen aan de wettelijk verplicht te realiseren onderwijstijd.

bevoegde docenten aan te stellen, tijd vrij te maken voor de scholing en ontwikkeling van leerkrachten en contacten met ouders over het leerproces en de vorderingen van hun kind te onderhouden. De wet en de cao bieden scholen voldoende ruimte om hier eigen keuzes te maken, om kleinere of grotere klassen samen te stellen, om meer of minder arbeidstijd van docenten direct aan onderwijstijd in de zin van de wet ten goede te laten komen, om tijd te spreiden, of om anderszins op een verantwoorde manier, zowel in het belang van de leerlingen als het belang van de docenten, de beschikbare middelen in te zetten. De Medezeggenschap in de school heeft hierbij een belangrijke rol om te komen tot zorgvuldige, doelmatige en gedragen keuzes.